

Notiser

Den ekonomiska människan benämns ofta "homo economicus", men kanske lika ofta "homo oeconomicus". Det är lite förvirrande. Är det verkligen samma varelse i bägge fallen, eller är det två individer av vilka den ena är mer oekonomisk än den andre?

Dan Egonson, docent i praktisk filosofi i Lund, har utgivit boken *Om det politiskt korrekta*, Nya Doxa 2007.

Ett vanligt argument för intelligent design kan formuleras så här:

$p(\text{världens komplexitet} / \text{evolutionsteorin}) = \text{låg}$

Världen är komplex

Alltså: $p(\text{evolutionsteorin}) = \text{låg}$

Anhängare av evolutionsteorin skulle naturligtvis avfärda detta sätt att resonera. Men kanske är det ändå något skumt med argumentet. Ty det tycks ju ha samma struktur som följande argument, vars premisser uppenbarligen kan vara sanna utan att konklusionen är sann:

$p(\text{dubbelnolla/rouletten är OK}) = \text{låg}$

Dubbelnolla inträffade

Alltså: $p(\text{rouletten är OK}) = \text{låg}$

FÖRNUFTIGA TANKAR

I kapitlet "Förnuftiga tankar" i boken *Döden, livet och verkligheten* (Thales, 2004) skriver Lars Bergström följande: "Det finns goda skäl att betvivla att vi har någon nämnvärd kontroll över våra uppfattningar om verkligheten. Dessa uppfattningar orsakas troligen av elektrokemiska processer i hjärnan, och vi har ju knappast någon kontroll över dessa processer. De orsakas i sin tur av andra fysikaliska processer, som delvis har sitt ursprung i vår omgivning, dels i vår fysiologiska konstitution" (s. 73).

Man kan fråga sig om detta betraktelsesätt skall tillämpas på Bergströms egna tankar, t.ex. den just citerade, som ju i så fall skulle vara, i det närmaste, självdestruerande. Och det visar sig mycket riktigt att på nästa sida har Bergström i själva verket övergivit denna tes. Där skriver han nämligen: ”Men även om vi inte direkt kan välja vad vi skall tro, så kan vi ändå göra något som indirekt tenderar att öka våra tankars förnuftighet. Vi kan nämligen fråga oss om de uppfyller proportionalitetsprincipen”.

Denna princip säger att ”skälens styrka skall vara proportionell mot styrkan av den tro de motiverar”. Men om Bergströms bedömning av skälens styrka ”orsakas [...] av elektrokemiska processer i hjärnan” som han ”knappast någon kontroll över” är det inte klart vad denna bedömning har för värde. Man kan naturligtvis också fråga sig om det faktum att Bergström tillmäter proportionalitetsprincipen en viss betydelse också det måste ses som ett utslag av elektrokemiska processer. Etc.

I detta läge är det inte ovanligt att de som försvarar Bergströms tes, som han ju inte alls är ensam om, försöker mobilisera evolutionsteorin: De bedömningar vi gör måste på det stora hela vara korrekta, annars skulle mänskligheten inte ha överlevt. Men, för det första, är detta argument alldeles för ospecifikt och, för det andra, är bedömningen av evolutionsteorins trovärdighet och argumentets styrka, enligt Bergströms tes, också den resultatet av elektrokemiska processer.

Å andra sidan behöver kanske inte Bergström tillmäta vad jag här säger någon egentlig betydelse, nämligen om detta bara är effekten av elektrokemiska processer som jag inte har någon kontroll över. (Jfr min artikel ”Näst sista ordet”, *FT* 1/01.)

Per Lindström

REPLIK FRÅN EN ELEKTROKEMISK VIRRHJÄRNA

I ovanstående inlägg tycks Per Lindström anse att jag är en virrhjärna, som först påstår en sak och strax därefter påstår motsatsen (eller något ditåt). Han tycks också mena att tankar som orsakas av elektrokemiska processer, som man inte har någon kontroll över, inte behöver tillmätas ”någon egentlig betydelse”. Det tycker jag låter lite sorgligt – men det blir varken mer eller mindre sorgligt av att jag också tror att min reaktion orsakas av sådana processer.

I alla händelser tar jag inte Lindströms tankar på mindre allvar för att jag tror att de är orsakade av elektrokemiska processer utom hans kontroll. Lika lite som jag skulle tycka att en bra roman – låt oss säga *Madame Bovary* – skulle vara sämre om det visade sig att författaren hade skrivit den i sömnen, utan att ha en aning om vad han gjorde. I detta fall skulle jag däremot bli väldigt förvånad, men absolut inte besviken. Snarare im-

ponerad, men det är irrelevant i sammanhanget och det får inte tas till intäkt för att jag också skulle vara imponerad av Lindströms tankar.

Lindström tycker att jag har övergivit min uppfattning, när jag säger att vi kan fråga oss om våra tankar uppfyller proportionalitetsprincipen, vilket i sin tur kan leda till att de gör det. Men jag har ju aldrig förnekat att vi kan fråga oss saker och ting eller att sådana frågor kan leda till nya tankar. Detta är fullt förenligt med att frågorna är orsakade av processer i hjärnan, som man inte har kontroll över. Att man *kan* göra något implicerar inte att man samtidigt kan låta bli. Därför är det också förenligt med att man i en viss mening inte har "kontroll" över vad man gör. (Däremot kan man förstås säga att om man gör något, och därmed visar att man kan göra det, så har man en sorts "kontroll" över det, nämligen i den meningen att man i denna mening "kan" göra det. Det är trivialt.)

Lars Bergström

B. F. SKINNERS BEHAVIORISM

Skinner menade som bekant att man kan påverka människors beteende med hjälp av positiv och negativ förstärkning. Hans elever testade en gång hans teori på följande sätt. När Skinner föreläste brukade han gå fram och tillbaka på en sorts scen där hans talarstol var placerad. Studenterna kom överens om att se ledsna och missnöjda ut när han gick åt vänster, men att se glada och intresserade ut när han gick åt höger. När de tillämpat denna strategi en stund trillade Skinner ned från scenen (på höger sida). Vilket visade att han hade rätt. Eller?

FÅNGARNAS PROBLEM

Några läsare har kanske undrat om det har influtit några lösningar till det fängelseproblem, som presenterades på notisplats i *FT* nr 1, 2007. Det har det, även om det dröjde ett tag. Den förste som hörde av sig var (inte helt oväntat) Wlodek Rabinowicz, professor i praktisk filosofi i Lund, men han meddelade också att han hade hittat lösningen på nätet. Därefter Anders Enbom i Linköping, som har mejlat följande lösning:

Den fånge som först går in i "strömbrytarrummet" (dvs. nästföljande dag) får ensam ansvaret att säga till fängelsechefen när samtliga fångar varit i rummet.

Under dennes första besök i rummet ser han/hon till att den vänstra strömbrytaren är i FRÅN-läge (är den redan i detta läge ändras den högra strömbrytaren i stället).

Tanken är att den vänstra strömbrytaren används för kommunikation mellan fången ovan och övriga fångar, medan den högra strömbrytaren bara ändras om den vänstra strömbrytaren inte ska ändras.

För de övriga fångarna innebär denna kommunikation att så fort tillfälle ges ändra den vänstra strömbrytaren från FRÅN-läge till TILL-läge. Detta får endast göras en gång. I övriga fall ändras istället den högra strömbrytaren.

För den först utvalda fången gäller det att ändra den vänstra strömbrytaren till FRÅN-läge om den står i TILL-läge och räkna antalet gånger detta görs (står den redan i FRÅN-läge får han/hon ändra den högra strömbrytaren i stället). När denne fånge ändrat den vänstra strömbrytaren till FRÅN-läge lika många gånger som det totala antalet fångar uppgår till har samtliga fångar varit i rummet.

(Detta kan nog ta sin tid och är kanske inte heller den mest optimala lösningen, men borde väl (?) i alla fall fungera ...)

Detta är precis den lösning som redaktören för *FT* hade i tankarna, men det är möjligt att den inte är alldeles korrekt, givet den formulering av problemet som angavs i tidskriften. Det framgick kanske inte så klart att den första fången skulle föras in i rummet just ”nästföljande dag” (som Enbom formulerar det). Gustaf Arrhenius har påpekat att man kan behöva en strategi som fungerar även om man inte vet vilken dag experimentet startar. Här är hans lösning:

Vi vill bestämma en möjlig strategi för en grupp av fångar som slumpmässigt förs in i ett rum med två strömbrytare vilket finit antal gånger som helst och som blir frisläppta om någon av dem med säkerhet kan veta när alla har varit inne i rummet minst en gång (jag har inte läst beskrivningen i *FT*, tyvärr), annars blir de halshuggna. Vi antar att de komma överens om en strategi innan spelet börjar, sedan har de ingen möjlighet till kommunikation förutom genom att flytta strömbrytarna. De vet heller inget om vem som är först inne i rummet men de är dock ofelbara i sina handlingar (följer strategin till punkt och pricka). Vi antar att det finns 2 strömbrytare A och B som kan vara i läge 0 eller 1. Vi antar vidare att man vet hur många personer som är inblandade. Kalla det antalet $n+1$.

Vi utser en person till räknare R, de övriga kallar vi Ö-personer. R följer följande strategi: Slå om A till läge 1 om A är i läge 0, slå annars om B. Ö-personerna följer strategin: Slå om A till 0 om den är i läge 1 och om du endast gjort det en eller noll gånger, slå annars om B.

R börjar räkna antalet gånger han slår om A från 0 till 1. När han har räknat till $2n$ kan han vara säker på att alla har varit inne minst en gång.

Antag att strömbrytare A är i läge 1 från början. Det finns då n Ö-personer som kan slå om A till 0 $2n$ gånger. Då blir A omslagen till 0 först när någon Ö-person kommer in. Om R kommer in och A är på 0, då slår han om A till 1 och räknar sitt första omslag. Nu återstår $2n-1$ Ö-omslag. Om R åter kommer in och A återigen är på 0, då slår han om den till 1 och räknar sitt andra omslag osv tills han har räknat till $2n$. Då återstår $2n-2n = 0$ Ö-omslag, vilket betyder att varje Ö-person har varit inne en gång.

Om A är i läge \circ från början så finns det en risk att R räknar fel då han kommer att räkna det som om en \ddot{O} -person har varit inne även om ingen \ddot{O} -person har varit inne. Men det gör inget ty när han har räknat till $2n$ så måste åtminstone $2n-1$ \ddot{O} -omslag vara gjorda. Då återstår $2n-(2n-1) = 1$ \ddot{O} -omslag och då måste alla ha varit inne även om det kan vara så att en \ddot{O} -person endast har varit inne en gång.

Observera att om \ddot{O} -personerna följer strategin ”Slå om A till \circ om den är i läge 1 och om du aldrig gjort det förr, slå annars om B” och R räknar endast till n så kommer han att räkna fel ibland när A är i läget \circ från början.

Var har jag gjort fel?

Som svar på Arrhenius fråga kom följande svar från Rabinowicz: ”Hej Gustaf. Du har gjort precis rätt. Det du beskriver är standardlösningen. Se <http://www.cartalk.com/content/puzzler/transcripts/200307/answer.html> Hälsningar, Wlodek”

Den kände brittiske filosofen Roger Scruton har i *The Guardian* (februari 2007) gjort följande uttalande: ”Although I argue vehemently against modern pop music, on grounds of its musical incompetence, verbal impoverishment and general morbidity, narcissism and salaciousness; although I fiercely object to disco dancing as a sacrilege against the human form and a collective rejection of civilised courtship; although I defend reels, minuets, galliards, sarabands and (as limiting cases) waltzes and polkas as the only ways in which ordinary humanity should dare to put its sexual nature on festive display, and although I regard the 12-bar blues and the flattened subdominant seventh as the lowest forms of vulgarity in music, I find rock’n’roll in general, and Elvis in particular, irresistible, and would happily dance away the night to it. I cannot explain the thrill of delight with which I hear the first bars of Jailhouse Rock or the eagerness with which I at once search the vicinity for a partner: but there it is, appalling proof that, despite all my efforts, I am human”.

Medarbetare i detta nummer av *Filosofisk tidskrift*: Kent Gustavsson har doktorerat i teoretisk filosofi i Göteborg, Dick A. R. Haglund är professor emeritus i religionsvetenskap i Göteborg, Per Lindström är professor emeritus i logik i Göteborg, Fredrik Lång är fil.dr och författare i Helsingfors, Martin Peterson är universitetslektor vid Luleå tekniska universitet och för närvarande gästforskare i Cambridge, och Jakob Sjövall läser statsvetenskap vid Stockholms universitet.